

Tax burden on wage revenues: the tax wedge

Ücret gelirleri üzerindeki vergi yükü: vergi takozu uygulaması

Mehmet Nar¹

Abstract

The tax burden is defined as the sum of all taxes such as income tax, corporation tax, VAT or sales taxes paid in a country. The tax wedge, defines the tax burden on wages, is defined as the sum of all taxes and social security contributions paid to the state for each employee. While the increase in taxes and premiums create negative effects in terms of employment, unregistered employment increases and the tax wedge grows. On the other hand, the problems occurring in collection of such contributions in question hamper the sustainability of the social security system. The effective solutions for the dilemma arising in this area have vital importance for the countries. Therefore, this study analyzes the concept of the tax wedge issues, and aims to investigate the effects of the concept on wage revenues using the data received from OECD.

Keywords: Tax Burden, Tax Wedge, Wages, Social Security, Premium.

[\(Extended English abstract is at the end of this document\)](#)

Özet

Vergi yükü, gelir vergisi, kurumlar vergisi, KDV veya satış vergileri de dahil olmak üzere bir ülkede ödenen vergilerin toplamı olarak ifade edilmektedir. Ücretler üzerindeki vergi yükünü tanımlayan vergi takozu kavramı ise işgücü başına devlete ödenen vergiler ile sosyal güvenlik primlerinin toplamını ifade etmektedir. Vergi ve primlerindeki artışlar istihdam açısından olumsuz etkiler doğururken, kayıt dışı istihdam artmakta, vergi takozu ise büyümektedir. Öte yandan söz konusu katkıların yeterince toplanamaması sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliğini sekteye uğratmaktadır. Bu alanda ortaya çıkan ikilemin etkin şekilde dengelenmesi ise ülkeler açısından yaşamsal öneme haizdir. Dolayısıyla bu çalışma konunun önemine binaen vergi takozu kavramını analiz etmekte, söz konusu kavramın ücret gelirleri üzerindeki etkileri ise OECD verilerinden hareketle araştırılmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Vergi Yükü, Vergi Takozu, Ücret, Sosyal Güvenlik, Prim.

¹ Yrd. Doç. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi, İİBF İktisat Bölümü. 0608mehmet@gmail.com

I. Giriş

Devletler, topluluk halinde yaşayan insanların ortak ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmuş örgütsel yapılar olup, bu ihtiyaçların giderilmesinde en önemli gelir kaynağı vergilerdir. Günümüz modern toplum anlayışında devletler, kamu hizmetlerinin gerektiği şekilde yerine getirilmesinde öncelikle vergi gelirlerine ihtiyaç duymaktadır. Kimden ne kadar vergi alınacağı konusunda mükellef ya da yükümlülerinin iktisadi ödeme güç ya da kabiliyetleri temel belirleyicidir. Ödenen vergiler gerçek ya da tüzel kişilerin omuzlarında yük oluştururken, bireysel vergi yükünün tespitinde ödenen vergilerin, gelire oranı esas alınmaktadır. Tüm ekonomiye ilgilendiren toplam vergi yükünün tespitinde ise toplam vergilerin (vergi gelirlerinin) GSMH'ye oranı hesaplamalara konu edilmektedir. Öte yandan vergi yükünün ücret gelirleri üzerinde ortaya çıkardığı ve çalışanların omuzlarına bıraktığı yük ise terminolojide vergi takozu (*tax wedge*) ya da vergi kaması (*tax wedge*) şeklinde değişik ifadelerle tanımlanmaktadır. Vergi takozu işgücü başına devlete ödenen vergiler ile sosyal güvenlik katkılarının toplamını ifade etmekte, söz konusu kavram ülkeler düzeyinde ise farklı ağırlıkta hissedilmektedir. Özellikle az kazananlardan az, çok kazananlardan çok vergi alınmasına yönelik uygulamaların günümüzde ikincil kalması, küreselleşmenin getirdiği vergileme zorlukları gibi olumsuzluklar, ulusal devletleri vergi yükünü basitçe uygulayabilecekleri alanlara (emek ve toprak) kaydırmalarına neden olmakta, bu durum vergi takozunun geçmiş dönemlere göre daha da büyümesine yol açmaktadır. Sonuçta vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı Anayasada yer alan süslü tanımlamalarda açıklanmaya çalışılsa da, Eski Yunan'dan günümüze dek var olan yasalardaki kanunilik ve hukukilik arasındaki fark kadar vergilemede adalet sağlanmaktadır.

Yani daha açık bir ifadeyle vergilemede eşitlik ve adalet ilkesi, **kanun** metinlerinde yazdığı kadarıyla kalmış, yapılan işin **hukuki** olup olmadığına ise bakılmamıştır. Özellikle günümüz vergileme anlayışında, değişen koşullara paralel ortaya çıkan adaletsiz yapı her yönüyle kendini hissettirmiştir. Örneğin ücretlerin vergilendirilmesi konusunda dahi adaletsizlikler, kendi içerisinde varlığını sürdürmüştür. Asgari ücretle çalışanlar yanında, işçiler ve memurlar arasında var olan vergilendirme farklılıkları ve bu kesimlere yönelik uygulanan değişik oranlı muafiyet, istisna, indirim gibi mekanizmaların mevcudiyeti, vergi takozunun ülkeden ülkeye farklılık göstermesinin de önemli nedenlerinden olmuştur. Dolayısıyla mevcut çalışma 2014 yılı OECD raporundan hareketle vergi takozu kavramını analiz etmeye çalışmış, otuz dört OECD üyesi ülke üzerinden sağlanan verilerle, ücret gelirleri üzerindeki vergi yüklerinin ayrıntılı bir değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

II. Ücret Gelirleri Üzerindeki Vergi Yükü

Bütçe gelecekte belirli bir döneme ilişkin olarak (genellikle bir yıl) gelir ve giderleri tahmini olarak belirleyen düzenleme ya da planlama çabalarının bütünüdür. Devletler bütçeleme mekanizması yolu ile önemli kaynakları toplamakta, harcamakta ve bu yolla ekonomiye müdahale etmektedir. Toplanan kaynakların önemli bir kısmı ise vergi gelirlerinden oluşmaktadır (Bealey, 1999: 33). Anayasanın vergi ödevi başlıklı 73. Maddesi ise herkesin kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlü olduğunu açıkça ifade etmektedir. Bu durum ise özünde yatay ve dikey vergi adaletinin sağlanmasını, diğer bir ifadeyle verginin adaletli bir şekilde dağılımını gerekli kılmaktadır (Öz, 2006: 66).

Aynı ya da benzer durumda olanların aynı şekilde vergi ödemelerini (yatay eşitlik), farklı durumdakilerin ise farklı şekilde değerlendirilmesi ya da vergilendirilmesi gerektiğini ifade eden (dikey eşitlik) yaklaşımlar, özünde hükümetin yeniden dağıtım politikalarının etkin şekilde işleyişine imkan tanıdığı gibi, toplumsal zenginliklere vatandaşların eşit biçimde erişebilmeleri noktasında da nitelikli bir araç olarak görülmektedir. Çünkü genel manada değerlendirildiğinde *eşitlik*, doğruluk ve adalet kavramları iç içe geçmiş kavramlar olarak biri diğerini bütünler mahiyette kavramlardır. Toplumun her bir üyesinin sosyal manada hak, imtiyaz, fırsat, gelir, servet edinebilme gibi olanakları yanında yükümlülükleri ve söz konusu yükümlülükleri belirleyen kurallar vardır. Kamu ekonomisi bağlamında temel endişe noktalarından biri mevcut gelişmiş kuralların, gelir ve servet dahil olmak üzere kaynak dağılımı üzerindeki etkisi yanında, bu kaynakları elinde bulunduranların en adil şekilde vergiye tabi tutulmalarının zorluklar içermesidir (Harris,2006; Ulbrich, 2011). Çünkü az kazananın daha az, çok kazananın ise daha fazla vergi yükü ile karşı karşıya kalması aynı zamanda sosyal adalet, eşitlik ve toplumsal kalkınmanın da gereği olarak karşımıza çıkmaktadır (Fine, 2010: 77).

Vergilemede eşitlik ve tarafsızlık derecesi (mali güce göre ödeme) yanında, basitlik kadar, vergi kurallarının kusurlu uygulayıcılar tarafından ihlal edilemeyecek derecede güvence altına alınması da vergi yükünün adil dağılımı açısından son derece önemlidir. Aksi takdirde mükellefler, kendi imkanları dahilinde farklı yöntemlerle vergi yüklerini ihraç ederek vergiden kaçınabileceklerdir. Bu nedenle bir vergi sisteminin uygulanabilirliği noktasında öncelikle eşitlikçi uygulamaların teşvik edilmesi özel önem arz eder (Barsch, 2012: 75).

Öte yandan mükelleflerden bazılarının, vergi yükünü bir şekilde başkalarına devredebilmeleri, vergi kanunlarının ya da mevcut uygulamaların vergi kaçırma ya da kaçınmaya uygun imkânlarla dolu olması, toplam vergi yükünün büyük bir kısmının vergiye uyum gösteren dürüst vergi

mükelleflerinin omuzları üzerinde kalmasına neden olmaktadır. Çünkü vergi geliri toplayamayan hükümetlerin, kanuni harcamalarda kısıntıya gitmeleri pek mümkün gözükmediğinden, devlet mevcut vergi yükünü diğer mükelleflere kaydırmaktadır. Bu durumun en güzel örneği, gelişmiş ülkelerin 2007-08 küresel mali kriz sonucunda vergi yükünü, aile bireyleri üzerine yansıtmasında görülebilmektedir (Harris, 2006; McGee, 2012).

Vergi yükü, gelir vergisi, kurumlar vergisi, KDV veya satış vergileri de dahil olmak üzere bir ülkede ödenen vergilerin toplamı olarak ifade edilmektedir (Collin 2003:199). Çoğu ülkede yatırımcılar açısından vergi yükünün büyük oranda gelir vergisinden kaynaklandığı dikkate alındığında (Schanz and Schanz, 2011) özellikle çok uluslu şirketler değişik yöntemlerle (transfer fiyatlama, örtülü sermaye vs) vergi planlamasına yönelebilmektedir. Bu durum sermaye kazançları üzerinden toplanamayan vergi gelirlerinin ya da diğer bir ifadeyle sermayenin daha hareketli olması nedeniyle vergilendirmesinde ortaya çıkan karşıtlığın, işgücü gibi daha az hareketli alanlara kaydırılmasına neden olarak gösterilmektedir (Walter and Sen, 2009).

Bu durumda vergi kaçırma eylemi gibi olumsuzluklar, aynı zamanda dürüst mükellefler açısından faydalı eylemler olarak değerlendirilmektedir. Çünkü sonuçta ortaya çıkan durum pozitif-toplamlı bir oyun olduğundan, vergi kaçırma, hak ihlali yapan devlet olgusuna ya da mülkiyet hakkını ihlal eden söz konusu yapıya karşı, ortaya çıkan adaletsizliği giderici bir mekanizma olmaktadır (McGee, 2012: 17). Dolayısıyla vergi mükellefleri tarafından karşılaşılan artan oranda vergisel baskı ve zorlamalar, vergi hükümlerinin olumsuz şekilde algılanmasına ve vergi yükünü azaltma amacıyla vergiden kaçınmaya yol açabilmektedir (Richelle et al, 2013). Bu durum likiditenin özünden kaynaklı zaman, risk ve maliyet unsuru olmak üzere üç boyutlu yapıyı ortaya çıkarmaktadır (Kocaman, 2003: 5). Bu şekilde, zamanında tahsil edilemeyen vergi gelirleri ilerleyen dönemde daha da riskli hale gelmekte, tahsilat maliyetleri ise olabildiğince artmaktadır.

Mükelleflerin, yasalar dâhilinde, mali işlerini organize etme ve istedikleri alanda faaliyet gösterme hakları bulunduğu gibi, üzerlerine düşen vergi yüklerini de en aza indirme hakları bulunmaktadır. Bu şekilde ortaya çıkan vergiden kaçınma eylemi, yasal bir faaliyet olarak bilinmekte ve çoğu durumda uygulanmaya çalışılmaktadır. Ancak ücretler üzerinden vergilendirmede, özellikle kaynaktan kesme (stopaj) yöntemi nedeniyle, mükellefler açısından vergiden kaçınma sınırlılıklar arz etmekte ve ücret geliri üzerindeki vergi adaletsizliği daha ilk etapta ortaya çıkmaktadır. Öte yandan vergi ödemek, **“geçmiş neslin gelecek nesile borçlu olduğu ahlaki bir görevi”** olup bu argümanın bir formu ise sosyal güvenlik ödemelerinde kendini göstermektedir. Çünkü geçmiş nesil ebeveynlerinin sosyal

güvenlik ödemeleri ya da katkıları, bizim kuşağımızın, sosyal güvenlik faydalarından gerektiği şekilde yararlanmamızın imkânını oluşturmaktadır (McGee, 2012; Melville, 2009).

Bununla birlikte ücretli çalışanlar üzerindeki ağır vergi yükü konusunda anayasal ya da yasal tanımlamalar yetersizlikler içermekte ve söz konusu düzenlemeler kendi içerisinde dahi (lafzı-ruhu ya da özü-sözü arasında) tutarsızlıklar oluşturmaktadır. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı OECD'nin, 2014 tarihli ücretler üzerindeki vergi yüklerini (*taxing wages*) analiz eden çalışması da söz konusu durumu teyit eder mahiyette bulunmaktadır.

OECD ülkelerinde 2013 yılı istihdam üzerindeki vergi ve prim yükleri değerlendirildiğinde, söz konusu yükün bir önceki yıla oranla 0.2 oranında artış kaydederek, yüzde 35.9 seviyesine ulaştığı görülmektedir. Ayrıca ücretler üzerindeki mevcut artış eğilimlerinin, ülkeler dahilinde süreklilik arz ettiği tespitine yer verilmektedir. Bu uygulamalara paralel olarak 34 ülkeden 21'inde ücretlerdeki **vergi takozunun** (*tax wedge*) yükseldiği, 12 ülkede ise bu oranın azaldığı, 1 ülkede ise değişmeden kaldığı vurgulanmaktadır (OECD, 2014: 11-12).

Vergi takozu (*tax wedge*) bir çalışan başına devlete ödenen vergi ile sosyal güvenlik kesintilerinin toplamını içermektedir. İşçilik maliyeti içindeki vergi ve sosyal güvenlik ödemeleri, literatürde vergi takozu olarak adlandırılmaktadır. İsveç, Belçika, Hollanda ve Danimarka gibi ülkelerde ise yüksek vergi ve sosyal güvenlik ödemeleri işçilik maliyetlerini yükseltmektedir. Zira bu ülkelerde çalışarak yaratılan marjinal faydanın çalışmaya değmeyeceği düşünülmektedir. Türkiye'de ise yüksek vergi takozu, işgücü piyasasının, kayıt dışına ve merdiven altına kaymasına neden olmaktadır (Edizdoğan vd, 2012: 219). Genel anlamda değerlendirildiğinde Türkiye, vergi gelirlerinin GSYİH'ye oran itibarıyla düşük olduğu ülkelerdendir. Ve hâlâ Meksika, Türkiye ve Kore gibi ülkeler vergi gelirlerinin önemli bir kısmını mal ve hizmetler (tütün, alkollü içkiler, akaryakıt vs) üzerinden toplamaktadır. Dolaylı ve doğrudan vergi oranlarının, toplam vergi gelirlerine oranının ortalama % 70'e, % 30 olduğu ülkemizde temel vergileme unsurunun dolaylı vergiler (tüketim vergileri) ağırlıklı olduğu görülmektedir. Hindriks ve Myles'in ifade ettiği gibi "tüketim vergileriyle finansman konusunda Türkiye, emsalsiz bir örnektir". Buchanan'ın ifadesine göre ise bugünkü nesiller tarafından ödenmeyen her vergi gelecek nesillere aktarılan borç yükünden başka bir şey değildir ve bu durum bumerang etkisiyle daha ağır vergi yükü şeklinde geri dönecektir (Nar, 2013: 91).

Türkiye'de dolaysız vergi gelirlerinin ortalama % 30 civarında gerçekleştiği dikkate alındığında, bu oranın kabaca % 8'lik kısmının kurumlar vergisinden sağlandığı görülmektedir. Geriye kalan yaklaşık % 22'lik gelir vergisi tutarının ise neredeyse tamamı (% 20) memur, işçi ve asgari ücretli gibi ücret

geliri elde edenlerden alınan vergilerdir. Ücretliler dışında kalan gelir vergisi mükellefleri (ticari ve serbest kazanç sahipleri vs) ise vergi gelirlerinin sadece % 1-2'lik kısmını ödemektedir. Bu durum açıkça ücretli çalışanlar açısından vergi takozu oluşturmakta, ücretlilerin harcanabilir gelirleri ise önemli ölçüde aşınmaya uğramaktadır. Öte yandan işverenler açısından vergi takozunun yüksek olması işçilik maliyetlerini arttırmakta, vergi kaçakçılığı, kayıt dışı ekonomi ya da merdiven altı üretim gibi önemli sorunları ortaya çıkarmaktadır.

Sosyal güvenlik vergileri, ücret ve maaş ödemeleri dahil geniş bir kategori olarak adlandırılan bordro vergilerinin bir parçasıdır (Ulbrich, 2011). Bu durum 2014 yılı, 01.07.2014/31.12.2014 dönemine ilişkin brüt asgari ücret düzeyleri üzerinden, Maliye Bakanlığı verilerinden hareketle aşağıda gösterilmektedir. Kasım ayında uygulanan asgari ücret seviyesinde vergi takozu Tablo 1' de

Tablo 1. Asgari Ücret Üzerinden Vergi Takozu Hesaplanması (işçi ve işveren payları)

Asgari Ücret Üzerinden Alınan Gelir Vergisi İle Sosyal Sigorta Primi Katkı Payları	
İşçi Toplam Maliyet	
Brüt Ücret	1.134.00
Sigorta Primi İşçi Payı (% 14)	158.76
İşsizlik Sigortası Primi İşçi Payı (% 1)	11.34
Gelir Vergisi Matrahı	963.90
Gelir Vergisi (aylık) (% 15)	144.59
Damga Vergisi (% 0,759)	8.61
Net Ücret	810.70
Asgari Geçim İndirimi	80.33
Toplam Ele geçen (Net asgari ücret)	891.03
İşveren Toplam Maliyet	
Brüt Ücret	1.134.00
Sigorta Primi İşveren Payı (%20,5)	232.47
İşsizlik Sigortası İşveren Payı (% 2)	22.68
Asgari Ücretin İşverene Maliyeti	1.389.15

Kaynak: MaliyeBakanlığı, 2014a. Veriler tarafımızdan derlenmiştir.

sunulmaktadır. Buna göre asgari ücret düzeyinde ortaya çıkan vergi takozu (işçinin gelir vergisi + damga vergisi) ile (işçinin devlete ödediği sigorta primi + devlete ödediği işsizlik sigortası primi) toplamıdır. Benzer şekilde işveren açısından vergi takozu (devlete işçiler adına ödenen sosyal sigorta primi + işsizlik sigorta kesintisi) toplamından oluşmaktadır. Bu noktada işçilerin çalışma gayreti törpülediği gibi işveren açısından da işçi istihdamı bir sorun olmaya devam etmektedir. Bununla birlikte özellikle ücret geliri elde edenlerden işçilerin, memurlara göre daha fazla vergi ile karşı karşıya kalmaları bir diğer sorun olarak gündeme gelmeyi sürdürmektedir. Asgari ücretle geçinen kesimler açısından bu gelirlerin % 15 vergilemeye tabi tutulması ise anayasada belirtilen mali güce

göre ödeme ilkesine tezat oluşturmaktadır. Ayrıca “vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır” ilkesi bir kenara bırakılmış gibi gözükmektedir. Bununla birlikte devletin tüzel kişi olması nedeniyle iktisadi literatürde yer alan ahlaki tehlike fenomeninin, benzer şekilde devletin uyguladığı ahlaki tehlikeye dönüşebileceğine yönelik tespitler, asgari ücret düzeyinde alınan vergiler noktasında da açıkça görülebilmektedir. Çünkü bireysel manada ahlak dışı davranışlar, tüze hükmünde devlet tanımlaması içerisinde de ortaya çıkabilmektedir. Bu durum vergilemeye karşı anarşist görüşleri destekler mahiyettedir. Çünkü “böylesi haksız düzenlemelerin yürürlüğe konulduğu vergisel sistemlerde, *vergi kaçırma*, hırsızlık yapan devlet olgusuna karşı ortaya çıkan bir hak” şeklinde yorumlanabilmektedir (Gruber, 2010; McGee, 2012; Maliye Bakanlığı, 2014a; Ulbrich, 2011).

III. OECD Ülkelerinde Vergi Takozu

OECD ülkelerine yönelik olarak vergileme konusunda gerçekleştirilen, 2014 tarihli en son rapor bizlere bu konuda ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. Buna göre istihdam üzerindeki vergi yükü OECD ülkelerinde genel anlamda yükselme göstermektedir. İstihdam üzerindeki vergi yükü artışları, 2011 yılında önemli oranda artmasına rağmen, 2012 yılında nispi olarak daha düşük düzeyde kalmıştır. Toplam vergi yükü veya vergi takozunun (*tax burden or tax wedge*) 2013 yılında artış göstermesinin arkasında yatan temel gerekçe, yasal vergi oranlarındaki artışlardır (kişisel gelir vergilerindeki değişiklikler). Bununla birlikte çalışanların sosyal güvenlik katkılarındaki artışlar ise özellikle bazı ülkelerde önemli rol oynamıştır (OECD, 2014: 3-5).

Tablo 2’de görüldüğü gibi 2013 yılında, OECD ülkelerinde istihdam üzerindeki vergi yükü (takozu) ortalama 0.2 puan yükseliş kaydederek yüzde 35.9’a ulaşmıştır. İstihdam üzerindeki vergi takozunun en fazla ortaya çıktığı ülkeler ise ilk dört itibarıyla, Belçika (% 55.8), Almanya (% 49.3), Avusturya (% 49.1), Macaristan (% 49.0) şeklinde sıralanmıştır. Bu ülkelerden Belçika’da söz konusu oranın bu denli yüksek olmasının altında yatan temel gerekçe, Belçika’nın Avrupa’nın en yüksek asgari ücret düzeyinde gelir ödeyen ülkelerinden biri olmasından kaynaklanmaktadır.

Ayrıca İsveç, Norveç, Finlandiya ve Danimarka gibi İskandinav ülkelerinde ise hiç bir asgari ücret bulunmamaktadır. Söz konusu rakamlar tarıma dayalı Şili, Yeni Zelanda, Meksika gibi kalkınmakta olan ülkeler ile Kanada, ABD, İngiltere gibi sanayileşmiş ülkelerde ise düşük düzeyde kalmıştır. Vergi takozu oranlarındaki yükseliş, genellikle yüksek gelir vergisi kesintilerinden ortaya çıkmıştır. Söz konusu gelir vergilerindeki en büyük artışlar ise işgücü maliyetlerinin bir yüzdesi olarak Portekiz’de (% 3.54) ortaya çıkmıştır. Buna karşılık, işçi ve işveren tarafından ödenen sosyal güvenlik katkıları Kanada, İrlanda, İsrail ve Japonya’da artan vergi takozunun sebebi olarak

görülmektedir. Bir çalışanın en fazla sosyal güvenlik primi ödediği ülke Polonya (% 15.3) olurken, en fazla sosyal güvenlik primi ödeyen işverenin bulunduğu ülke ise (% 28.7) Fransa olmuştur. Dolayısıyla Fransa'daki işverenin ödediği sigorta primlerinin vergi takozunun temel sebebi olduğu açıktır. Bununla birlikte işverenin, çalıştırdığı işçi başına devlete ödediği sosyal sigorta priminin en düşük olduğu diğer bir ifadeyle bulunmadığı ülke ise (%0.0) Şili'dir. Öte yandan Tablo 2'den de anlaşılacağı üzere çalışan ve işverenlerin sosyal güvenlik maliyetlerine katılımı, OECD ülkelerinin yarısından fazlasında yüzde 20'yi aşmaktadır (Eurostat, 2014; OECD, 2014).

Tablo 2. OECD Ülkelerinde Vergi Takozu (2013)

	Gelir Vergisi ile birlikte İşçi ve İşveren Sosyal Güvenlik Primleri (%)			
	Toplam vergi takozu	Gelir vergisi	Sosyal güvenlik primleri	
			Çalışan	İşveren
ABD	31.3	15.4	7.0	8.9
Almanya	49.3	16.0	17.1	16.2
Avusturya	49.1	12.6	14.0	22.6
Avustralya	27.4	21.8	0.0	5.6
Belçika	55.8	22.0	10.8	23.0
Çek Cumhuriyeti	42.4	8.8	8.2	25.4
Danimarka	38.2	35.8	2.7	0.0
Estonya	39.9	13.0	1.5	25.4
Finlandiya	43.1	18.4	6.2	18.6
Fransa	48.9	10.4	9.8	28.7
Hollanda	36.9	14.3	14.2	8.4
İngiltere	31.5	13.3	8.5	9.8
İrlanda	26.6	13.3	3.6	9.7
İspanya	40.7	12.8	4.9	23.0
İsrail	20.7	8.4	7.5	4.8
İsveç	42.9	13.7	5.3	23.9
İsviçre	22.0	10.2	5.9	5.9
İtalya	47.8	16.3	7.2	24.3
İzlanda	33.4	25.9	0.4	7.1
Japonya	31.6	6.7	12.2	12.8
Kanada	31.1	13.7	6.6	10.8
Kore	21.4	4.6	7.5	9.3
Lüksemburg	37.0	15.1	11.0	11.0
Macaristan	49.0	12.5	14.4	22.2
Meksika	19.2	7.5	1.2	10.5
Norveç	37.3	18.9	6.9	11.5
Polonya	35.6	5.9	15.3	14.4
Portekiz	41.1	13.1	8.9	19.2
Slovak Cumhuriyeti	41.1	7.1	10.2	23.8
Slovenya	42.3	9.4	19.0	13.9
Şili	7.0	0.0	7.0	0.0
Türkiye	38.6	11.6	12.9	14.2
Yeni Zelanda	16.9	16.9	0.0	0.0
Yunanistan	41.6	7.1	12.9	21.5
OECD Ortalaması (35.9%)				

Kaynak: OECD, 2014. Veriler tarafımızdan derlenmiştir.

Bu durumda ortaya çıkan vergi takozu işçi, yatırımcı ve girişimci açısından brüt kazanç ile vergi sonrası kazanç arasında önemli endişelere yol açarken, söz konusu gruplar açısından çalışma ve üretim gayretinde önemli ölçüde azalma yaşanmasına neden olabilmektedir. Örneğin tablodan da anlaşılacağı üzere işveren açısından 2013 yılında vergi takozundaki artışa katkıda bulunan en temel unsur, işverenin ödediği sosyal güvenlik katkılarıdır (OECD, 2013; Ulbrich, 2011).

Türkiye vergi takozunda, toplam 34 OECD ülkesi içerisinde 16.sırada yer almaktadır. Türkiye (% 38.6) oran ile OECD ülkeleri içerisinde ortalamanın da üzerinde vergi takozuna sahip ülke konumundadır. Bu durum Türkiye'deki ücretli bir çalışanın emek geliri ya da diğer bir ifadeyle brüt kazancı üzerinden % 40'a varan bir vergi takozu ile karşı karşıya kaldığını göstermesi bakımından da son derece düşündürücüdür. Öte yandan Japonya, Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Türkiye, Estonya, Almanya, Polonya, Slovak Cumhuriyeti, Macaristan ve Şili'de ortalama ücretin % 50'sinden % 500'üne kadar yüksek ücret düzeylerinde, artan oranlı gelir vergisi uygulaması OECD ortalamalarının % 40 altında kalmaktadır. Dolayısıyla bahse konu ülkelerde üst gelir gruplarına ait kesimlere, artan oranlı vergileme uygulaması yeterince tatbik edilememektedir. İspanya'da ise üst gelir gruplarına uygulanan düşük artan oranlılık, kısmen alt gelir gruplarına uygulanan yüksek artan oranlılıkla dengelenmeye ya da telafi edilmeye çalışılmaktadır. Özellikle Türkiye'de en üst iki gelir aralığında yer alan gruplar açısından vergi sistemi zayıf bir artan oranlılık sergilemektedir (OECD, 2014: 12; 40).

IV. Kişisel Ortalama Vergi Oranları

Vergi oranı, matrah üzerine uygulanan yüzdelik bir değerdir. Kişisel ortalama vergi oranı ise brüt ücretin yüzdesi olarak, *gelir vergisi* ile *çalışanların sosyal güvenlik katkılarının* toplamı olarak tanımlanmaktadır. OECD ülkelerinde genel olarak değerlendirildiğinde kişisel vergi oranlarının ortalama yüzde 25.4 olarak gerçekleştiği anlaşılmaktadır (Tablo3). En yüksek vergi oranı Belçika ve Danimarka'da gerçekleşmektedir. Şili ise brüt ortalama kişisel vergi oranının yüzde 7.0 ile en düşük düzeyde seyrettiği ülke konumundadır. Kişisel ortalama gelir vergisi oranlarının ise son üç yılda 34 ülkeden 25'inde yükseldiği ifade edilmektedir. Bu noktada Şili'yi özel olarak değerlendirdiğimizde, çalışanların brüt ücretlerinin gelir vergisinden muaf olduğu görülmektedir. Söz konusu vergilendirme, emekli maaşları ödenmeye başladığı zaman, o tarihte geçerli olan gelir vergisi dilimi üzerinden yapılmaktadır. Dolayısıyla gelir vergisi yükü, ekonomik açıdan neredeyse tamamen çalışanlar tarafından üstlenilmektedir (Briscoe and Fuller, 2007; Hyman, 2011; Pinera, 2010).

Amerika Birleşik Devletlerinde ise federal gelirlerin GSYİH içindeki payının son 50 yılda nispeten istikrarlı kaldığı vurgulanmakla birlikte; ücretler üzerinden sağlanan bireysel gelir vergisi ve sosyal güvenlik vergilerinin (katkılarının), federal gelirlerin başlıca kaynağını oluşturduğu sıklıkla dile getirilmektedir. Bu şekilde bordro vergileri birçok ülkede olduğu gibi ABD'de de vergilerin diğer formlarını yönetmek ve uygulamak açısından daha uygun ve basit bir yöntem olarak görülmektedir. Örneğin bordro vergileri üzerine, stopaj (*withholding*) ya da kaynaktan kesme uygulamasında benzer durum söz konusudur. Böylece gelirlerin (gelir veya sermaye) vergilendirilmesinde, ücret geliri daha

çalışanın eline geçmeden kesintiye uğratılmakta ve mükellef, kolayca vergi ödemekten imtina edememektedir.

Tablo 3. OECD Ülkelerinde Gelir Vergisi (2013)

	Gelir Vergisi Ödemeleri ile birlikte Çalışanların Sosyal Güvenlik Katkıları (%)		
	Toplam ödeme	Gelir vergisi	Sosyal güvenlik primleri
ABD	24.6	16.9	7.7
Almanya	39.6	19.1	20.4
Avusturya	34.3	16.2	18.1
Avustralya	23.1	23.1	0.0
Belçika	42.6	28.6	14.0
Çek Cumhuriyeti	22.8	11.8	11.0
Danimarka	38.6	35.8	2.7
Estonya	19.5	17.5	2.0
Finlandiya	30.2	22.5	7.6
Fransa	28.4	14.6	13.8
Hollanda	31.2	15.7	15.5
İngiltere	24.1	14.7	9.4
İrlanda	18.7	14.7	4.0
İspanya	22.9	16.6	6.4
İsrail	16.7	8.8	7.9
İsveç	25.0	18.0	7.0
İsviçre	17.1	10.9	6.3
İtalya	31.0	21.5	9.5
İzlanda	28.3	27.9	0.5
Japonya	21.6	7.7	13.9
Kanada	22.7	15.3	7.4
Kore	13.4	5.1	8.3
Lüksemburg	29.3	17.0	12.3
Macaristan	34.5	16.0	18.5
Meksika	9.8	8.4	1.4
Norveç	29.2	21.4	7.8
Polonya	24.7	6.9	17.8
Portekiz	27.2	16.2	11.0
Slovak Cumhuriyeti	22.8	9.4	13.4
Slovenya	33.1	11.0	22.1
Şili	7.0	0.0	7.0
Türkiye	28.5	13.5	15.0
Yeni Zelanda	16.9	16.9	0.0
Yunanistan	25.5	9.0	16.5
OECD Ortalaması (% 25.4)			

Kaynak: OECD, 2014. Veriler tarafımızdan derlenmiştir.

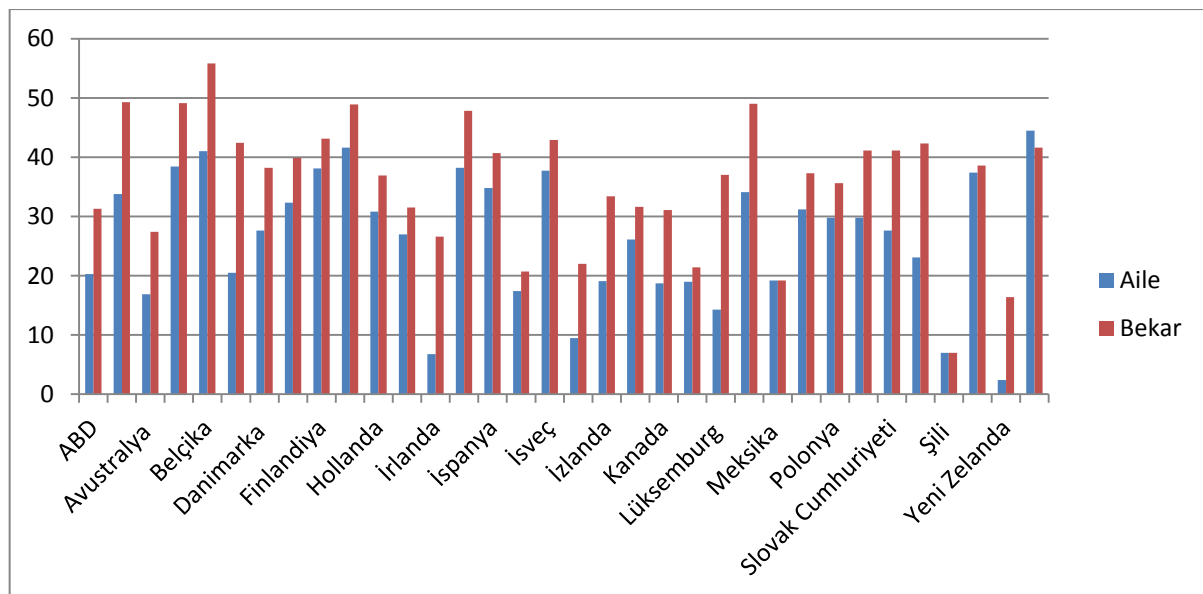
Geniş kapsamlı sosyal devlet sisteminin geçerli olduğu Almanya'da ise Tablo 3'de görüldüğü gibi sosyal güvenlik prim ödemeleri, % 20.4 gibi en yüksek düzeyde seyretmektedir. Çünkü Almanya'daki sosyal güvenlik sisteminin son derece kapsayıcı ve ayrıntılı bir yapıda olduğu dikkate alındığında, bu sistemin finansmanı önemli düzeyde prim kesintilerini gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla gayri safi yurtiçi hasılanın % 26,7' sini kamunun sosyal giderlerine ayıran Almanya'da bu durum daha da önemlidir. Bu gün itibarıyla Almanya'da sosyal koruma yasalarından yararlanma oranı % 90 düzeyindedir. Sosyal koruma ağı sürekli genişletilmekte, aynı zamanda işsizlik sigortası, bakıma muhtaçlara yönelik düşünülen bakım sigortası gibi uygulamalar sosyal refah devleti uygulamalarının sınırlarını zorlar hale gelmektedir. Ülke karşılaştırmalarında ise ABD'nin aynı alana % 8 ayırdığı, OECD ortalamasının ise toplamda % 25 düzeyinde gerçekleştiği görülmektedir. Hastalık, emeklilik, kaza, bakım sigortası, işsizlik sigortası gibi koruyucu yapılar, yaşam koşulları içindeki risklere karşı bireylere sağlanan sosyal koruma ağı, vergilerle karşılanan aile yardımları

(çocuk yardımı, vergi indirimleri), emekliler ve işsizler için temel güvenceler, genel anlamda prim kesintilerindeki artışların, faaliyetin maliyetine göre ortaya çıkabileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Bununla birlikte sosyal güvenlik sisteminin mali açıdan sürdürülebilirliği açısından çalışanların katkıları, günümüzde daha da önemli hale gelmiştir. Çünkü yaşlıların nüfus içindeki oranının artması, buna paralel olarak doğum oranlarının düşmesi, işgücü piyasalarındaki olumsuz gelişmeler sosyal güvenlik sistemlerinin ayakta kalma koşullarını zorlamaya başlamıştır. Bu durum siyasi sorumlular tarafından kapsamlı reformların yapılmasını gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla gelecek kuşakların da sosyal koruma ağından yararlanması için sistemin, toplumsal dayanışmacı bir anlayışla güvence altına alınması her şeyden önce elzem kabul edilmektedir (Bishop, 2004; Giehle, 2014; Marques, and Utting, 2010; Ulbrich, 2011).

V. Aile Vergi Oranları

OECD kapsamında gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda aileler üzerindeki vergi takozunun, bekar bireylere göre daha düşük düzeyde kaldığı görülmektedir. Birçok OECD ülkesinde ailelere (çocuklu olanlara) yönelik olarak avantajlı vergi uygulamaları ve nakit transferleri vasıtasıyla sağlanan mali yardımlar, bu noktada önemli kabul edilmektedir. 34 OECD ülkesinden 28'inde vergi takozundaki değişimin 2012 ve 2013 yılları arasında, iki çocuklu evli çiftler açısından artı ya da eksi yönde, yüzde bir noktasını aşmadığı görülmektedir. Bir puanın üzerinde artışın gerçekleştiği 4 ülke ise Portekiz, Yeni Zelanda, Slovak Cumhuriyeti ve Amerika Birleşik Devletleri şeklinde sıralanmaktadır. Vergi takozunun Fransa ve Hollanda'da ise 1,5 puan düşüş kaydettiği anlaşılmaktadır (OECD, 2014: 17-18).

Grafik 1. Aile Türüne Göre Toplam Vergi Takozunun Karşılaştırılması (%)

Kaynak: OECD, 2014. Veriler tarafımızdan derlenmiştir (*işgücü maliyetleri*).

Genel olarak değerlendirildiğinde (Grafik 1), çocuksuz ve bekar bireyler üzerindeki vergi yükünün en fazla olduğu ülke sıralamasında Belçika (% 55,8), Almanya (% 49.3) ve Avusturya (% 49.1) ilk üç sırayı paylaşmaktadır. Bekar bireyler açısından ise en düşük vergi takozunun yer aldığı ülkeler, Şili (%7), Yeni Zelanda (% 16.4) ve Meksika (% 19.2) biçiminde sıralanmaktadır. Bununla birlikte iki çocuklu aileler üzerindeki vergi takozunun, bekar işçilere göre 9.5 puanlık bir düşüş gösterdiği kaydedilmektedir. İki çocuklu bir ücretlinin vergi takozu OECD ortalamasına göre % 26.3'tür. Aksine bekar bireyler açısından, vergi takozu ise OECD ortalaması itibariyle % 35.8'dir. Öte yandan aileler üzerindeki vergi takozunun en yüksek olduğu ülkeler Yunanistan (% 44.5), Fransa (% 41.6) olarak sıralanmaktadır. İki çocuklu bir ailenin üzerindeki vergi takozunun en düşük olduğu ülkeler ise Yeni Zelanda (% 2.4), İrlanda (% 6.8) ve Şili'dir (% 7). OECD ülkeleri arasında vergi takozunun ağırlığı bakımından Türkiye ise 7. sırada yer almaktadır.

Ancak söz konusu 2014 raporunda önemli bir ayrıntı olarak, çocuksuz bekar işçiler için vergi takozundaki ilerlemenin en fazla olduğu ülke Türkiye olarak gösterilmektedir. Bununla birlikte en çok Macaristan, Almanya ve Meksika'da vergi takozu azalmış, yani ücretliler üzerindeki vergi yükü, önceki yıllara göre daha kabul edilebilir seviyelere düşürülmüştür. Bununla birlikte raporda sosyal güvenlik katkı payları itibariyle, 2012 yılında Çek Cumhuriyeti, Hollanda ve Türkiye'de bekar vergi verenlerin oldukça yüksek bir artan oranlı vergilendirme ile karşı karşıya kaldıkları dile getirilmiştir. 2000 ve 2012 yılları arasında vergi takozundaki artan oranlılığın özellikle, Türkiye'de bekar çalışanlar üzerine tatbik edildiği görülmüştür. Bununla birlikte diğer ülkeler sıralamasında Avustralya, Kanada, Macaristan, İrlanda, Yeni Zelanda, Portekiz, İspanya, İngiltere bu kapsamda yer alan ülkeler olarak söz konusu sıralamaya dahil edilmiştir (OECD, 2014: 7, 42).

Öte yandan AB'de en yüksek vergi oranlarına sahip ülkelerden biri Belçika'dır. Belçikalı vatandaşlar, elde ettikleri yüksek gelir ya da kazançlar (sosyal güvenlik dahil) nedeniyle, % 50' nin üzerinde efektif vergi oranı ödemektedirler. Çünkü bu durumun en önemli sebeplerinden biri, Tablo 4'den de anlaşılacağı üzere Belçika'nın, Avrupa Birliği ülkeleri içerisinde "Brüt Ücret Düzeylerinde" en yüksek ücret geliri ödeyen ülkeler sıralamasında ilk sıralarda yer almasıdır. Ayrıca çoğu durumda sermaye kazançları vergisi (*capital gains taxes*) veya servet vergisi (*wealth tax*) gibi vergisel uygulamalar Belçikalı bireyler için söz konusu değildir, yani uygulanmamaktadır. Bu durum vergi yükünün sıkça çalışanlar üzerinde kalmasının ya da bu alanlara kaydırılmasının temel nedenini oluşturmaktadır. Belçika'da 2014 mali yılı için (2013 gelirleri), çocuklu ve bakmakla yükümlü olduğu eşe sahip olan bir çalışan, elde ettiği ücret gelirleri üzerinden daha fazla muafiyet imkânına sahip bulunmaktadır. Bu noktada söz konusu muafiyetten kaynaklı vergisel erozyonlar bekar çalışanlar üzerine yöneltilmektedir. Yine dikkat çekici bir durum Belçika'da 2013 yılı için, marjinal gelir vergisi

oranlarının yüzde 25'lik dilimden başlamak üzere, sırasıyla yüzde 30, yüzde 40, yüzde 45, şeklinde sıralandığı, 37.330 Euro'nun üzerindeki gelirler için ise yüzde 50'lik üst sınırın tespit edildiğidir. Oysaki bu durum Türkiye uygulamaları açısından değerlendirildiğinde, ülkemizde vergi dilimlerine yapılan müdahale ya da azaltımların, kişilerin ödeme gücünü yakalamaktan ziyade üst gelir gruplarının (iş adamlarının) memnuniyetine yönelik uygulamalar haline dönüştürüldüğü şeklindedir. Bu durum en asgarisinden Anayasada yer alan ve “vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır” ilkesiyle tam bir tezat oluşturmaktadır (Expatica, 2014; OECD, 2014).

Tablo 4. OECD Ülkelerinde Brüt Ücret Düzeyleri (2013)

	Ücret Düzeylerinin Karşılaştırılması					
	Ulusal para birimi cinsinden brüt ücret		Yıllık değişim 2013/12 (%)			
	2012	2013	Brüt ücret	Enflasyon(1)	Önceki reel ücret	
ABD	47 960	48 463	1.0	1.5	-0.5	
Almanya	44 300	45 170	2.0	1.7	0.3	
Avusturya	40 708	41 693	2.4	2.0	0.4	
Avustralya	73 494	77 530	5.5	2.1	3.3	
Belçika	45 886	46 810	2.0	1.1	0.9	
Çek Cumhuriyeti	302 993	298 770	-1.4	1.4	-2.7	
Danimarka	392 000	395 722	0.9	0.7	0.2	
Estonya	11 004	11 664	6.0	3.6	2.3	
Finlandiya	41 662	42 493	2.0	2.3	-0.3	
Fransa	36 248	36 980	2.0	1.0	1.0	
Hollanda	47 075	48 109	2.2	2.8	-0.6	
İngiltere	34 877	35 548	1.9	2.6	-0.7	
İrlanda	32 514	32 381	-0.4	0.6	-1.0	
İspanya	25 894	26 027	0.5	1.6	-1.0	
İsrail	128 549	131 033	1.9	1.5	0.4	
İsveç	387 960	391 990	1.0	0.1	1.0	
İsviçre	87 662	88 161	0.6	-0.4	0.9	
İtalya	29 315	29 704	1.3	1.4	-0.1	
İzlanda	5 856 000	6 191 179	5.7	4.0	1.7	
Japonya	4 893 341	4 901 704	0.2	0.2	0.0	
Kanada	46 940	48 078	2.4	1.0	1.4	
Kore	8 811 570	39 829 650	2.6	1.2	.4	
Lüksemburg	51 752	52 902	2.2	1.7	0.5	
Macaristan	2 838 864	2 914 514	2.7	1.9	0.8	
Meksika	94 875	97 941	3.2	3.8	-0.5	
Norveç	504 929	524 177	3.8	2.2	1.6	
Polonya	40 205	41 442	3.1	1.1	2.0	
Portekiz	17 040	17 335	1.7	0.5	1.2	
Slovak Cumhuriyeti	9 810	10 015	2.1	1.6	0.4	
Slovenya	17 538	17 611	0.4	2.2	-1.8	
Şili	6 218 613	6 607 476	6.3	2.0	4.2	
Türkiye	29 209	31 744	8.7	7.5	1.1	
Yeni Zelanda	51 278	53 234	3.8	0.9	2.9	
Yunanistan	22 240	20 604	-7.4	-0.7	-6.7	

Kaynak: OECD, 2014. Veriler tarafımızdan derlenmiştir.

Enflasyon (1): Tüketici fiyat endeksi tahmini tutarları üzerinden yüzdelik değişim olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4, 2012-2013 yılları arsında her OECD üyesi ülke için, ortalama değerler üzerinden, çalışanların ulusal para birimi cinsinden brüt ücret kazançlarını karşılaştırmalı olarak göstermektedir. Bu değerlendirmeler sonucu 2013 yılı rakamları üzerinden, brüt ücretlerdeki artış ya da azalışlar tahmini değerler şeklinde sunulmaktadır. Ortaya çıkan yıllık gerçekleşmelerin, bir önceki yıla oranla kaydettiği değişimler ise yüzdelik dilimler itibariyle verilmektedir. Üçüncü sütun, brüt ücretlerdeki yıllık değişim oranlarını vermekte olup, örneğin Yunanistan'da ücret düzeyi üzerinden % -7,4 oranında bir azalma kaydedilirken, bu durum eksi enflasyondan kaynaklı olarak ücretlerde ortaya çıkan düşüşü de tanımlamaktadır. Dolayısıyla enflasyon farkı, ücret yansımaları olarak fiyatlamaya tabi tutulmaktadır. Türkiye'de ise brüt ücret kazançlarında yüzde 8.7' lik bir artış kaydedildiği anlaşılmakta, brüt ücret oranlarının, enflasyon rakamlarının bir puan üzerinde seyrettiği görülmektedir. Yani Türkiye'de, önceki yıla göre hesaplanan reel ücret oranı ile enflasyon farkının toplamı bizlere brüt ücret düzeyinde yıllık değişimi vermektedir. Buna karşın Türkiye, hala brüt ücretler üzerinden öden vergiler bakımından OECD ortalamasının üzerinde seyretilmektedir. Enflasyon farkından kaynaklı ücret artırımları ise bu sorunu ortadan kaldırmaya yetmemektedir. Tablo geneline bakıldığında brüt ücret tutarlarındaki değişikliklerin, hemen hemen ülkelerin farklı enflasyon oranlarının bir yansıması olarak ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Sütun 4'de ise OECD ülkelerinin farklı enflasyon seviyeleri açıkça görülebilmektedir. Öte yandan sütun 5'de reel ücret düzeyindeki yıllık değişimlerin çoğunun, OECD ülkelerinde -2 ile +2 seviyelerinde yüzdelik dilim aralığında gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Buna karşın Yunanistan (%-6,7), Çek Cumhuriyeti (%-2.7), Estonya (% 2.3), Yeni Zelanda (% 2.9), Avustralya (% 3.3) ve Şili (% 4.2) bu aralığın dışındaki gösterge rakamları olarak ortaya çıkmaktadır (OECD, 2014: 19-22).

Bu anlamda, ücretliler üzerindeki çarpık yapının ortadan kaldırılması, öncelikle verginin adil şekilde tabana yayılmasını gerekli kılmaktadır. İstihdam üzerinden alınan vergilerin bütçe gelirleri içinde önemli bir gelir kaynağı olduğu ve vazgeçilmezliği dikkate alındığında, vergi geliri sağlamada, etkinlik ve adalet kriterleri arasında da çatışmalar yaşanabilmektedir. Örneğin adaleti sağlamak adına etkinlikten taviz verilerek üst gelir gruplarına aşırı vergi yükü uyguladığında daha az üretim, değerli mallara ve eğlenceye daha az harcama vs. şeklinde kendini gösterebilirken, etkinliği artırma adına adalet ilkesinde taviz verildiğinde, örneğin emek gelirlerinin sermaye gelirlerine oranla daha fazla vergilendirilmesi mümkün hale gelebilmektedir (Bachaus 2004; Hyman, 2011). Dolayısıyla ekonomik dengenin sağlanması adına ücret geliri elde edenlere ağır vergi yükü uygulanması, vergi takozunu arttırmaya devam etmektedir. Buna paralel toplam vergi takozunun yüksek olduğu İtalya ve Türkiye gibi ülkelerde ise kayıt dışılık önemli seviyelere ulaşmaktadır. Kayıt dışı ekonomik faaliyetler vergi tabanını daraltırken, verginin belirli ya da dar mükellef grubunda kompanse

edilmesine imkan tanımaktadır. Gereğinden fazla istihdam vergileri ise mali sürdürülebilirlik açısından ciddi bir sorun oluşturmaya devam etmektedir.

İstihdam üzerindeki toplam vergi yükü ve kayıt dışılık arasındaki ilişki kapsamında, toplam vergi yükünün yüzde 70'lerin üzerinde olduğu Yunanistan ve İtalya gibi ülkelerde kayıt dışılık oranı da yüzde 30'lara yaklaşmaktadır. Vergi yükünün yüzde 40'lar civarında olduğu ABD ve İsviçre'de ise kayıt dışılık oranının yüzde 10'ların altında kaldığı görülmektedir. Vergi yükünden kaçarak, refah artışı ve iş imkânı yaratmaya çalışan istihdam ise mahrum kaldığı sosyal ve ekonomik haklar nedeniyle kayıt dışılığın “karanlık” yüzünden zarar görmektedir. Vergi tabanının büyüklüğünü gösteren mükellef şahısların işgücüne oranı, vergi yükünün yüksek olduğu ülkelerde düşmekte ve sonuçta gereğinden fazla yüksek istihdam vergilerinin yarattığı vergisel, ekonomik ve sosyal çıkmazlar gözden geçirmeyi gerekli kılmaktadır (Ercan, 2007).

Tablo 5. Gelir Vergisi Tarifesi (2006-2014)

Yıllar	Gelir Vergisi Tarifesi			
	Oran ve dilimler			
	15	20	27	35
2006	7.000	18.000	40.000	40.000
2007	7.500	19.000	43.000	43.000
2008	7.800	19.800	44.700	44.700
2009	8.700	22.000	50.000	50.000
2010	8.800	22.000	50.000	50.000
2011	9.400	23.000	80.000	80.000
2012	10.000	25.000	88.000	88.000
2013	10.700	26.000	94.000	94.000
2014	11.000	27.000	97.000	97.000

Kaynak: Maliye Bakanlığı, 2014b. Veriler tarafımızdan derlenmiştir.

Özellikle Türkiye uygulaması açısından ücret gelirleri üzerindeki haksız ve adaletsiz uygulamalar artarak sürmeye devam etmektedir. Tablo 5’ de Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından sunulan gelir vergisi tarifeleri 2006 yılından itibaren gösterilmeye çalışılmıştır. **İlk dilime** uygulanan vergi oranları 2006 yılına kadar ücretliler açısından % 15, ücret dışı kazanç elde edenler (diğer kazanç ve irat) açısından ise % 20’lik oranlar üzerimden vergilendirilirken, 2006 yılından itibaren 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu’nun 103. Maddesinde yapılan değişiklikle 1/1/2006 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere bu uygulamaya son verilmiştir. Buna göre ücret gelirleri ve diğer gelirler bakımından, **ücret gelirleri lehine** farklı vergi tarifesi uygulamasından vazgeçilerek, bütün gelirlerin aynı tarifeye

tabi tutulması uygulamasına geçilmiştir. Bununla birlikte 2006 yılından önce vergi dilimlerine uygulanan vergi oranları yüzde 15, 20, 25, 30, 35, 40 şeklinde 5'şer puanlık artışlar halinde sıralanır ve artan oranlılık bu şekilde uygulanırken, 2006 yılından sonra geçilen yeni uygulama ile vergi dilimlerine uygulanacak oranlar tablo 5'de görüleceği üzere yüzde 15, 20, 27, 35 şeklinde değiştirilmiştir. Dolayısıyla üçüncü dilime uygulanması gereken % 25'lik artan oran, % 27'ye çıkarılmış ve bu şekilde ücret geliri elde edenlerin, daha fazla vergi takozuna maruz kalmalarına (gelir vergisi ödemelerine) neden olunmuştur. Bununla birlikte, örneğin serbest meslek kazancı elde edenler 2006 yılına kadar % 20'lik vergi dilimi ile vergilendirilmeye tabi tutulurken, bugün ise bu oran % 5'lik bir düşüş ile tıpkı ücret kazançlarıyla aynı mesabede vergilendirilir hale gelmiştir. Tablodan da anlaşılacağı üzere, 2014 yılında 11 bin TL'ye kadar ücretler % 15 üzerinden vergilendirilirken, 97 bin TL'nin üzerindeki gelirler ise en yüksek % 35 oranında vergiye tabi tutulur hale gelmiştir. Bu durum aynı zamanda vergileme teorisinde iktisadi ödeme gücünü belirlemeye çalışan yaklaşımlardan, emek gelirlerinin sermaye gelirlerinin oranla daha düşük düzeyde vergilendirilmesi gerektiğini ifade eden ayırma prensibine de tezat oluşturmaktadır. Dolayısıyla devletler, diğer unsurlardan elde edemedikleri vergi gelirlerini, esneklik katsayısı düşük olan ücret gelirlerine yöneltmektedir.

Ayrıca geçmiş dönemlerde sosyal güvenlik sisteminde popülist amaçlarla yapılan müdahaleler, bugünkü nesil ve genç kuşakların, daha uzun sürelerde çalışmalarına ve yüksek oranlarda vergi yükü ile karşı karşıya kalmaların neden olmuştur. Aynı zamanda genç yaşta emekli olanların ve neredeyse çalıştığından daha uzun süre emekli maaşı alan kişilerin mevcudiyeti yine sosyal güvenlik sisteminde prim kesintilerinden kaynaklı vergi takozunun ağırlaşmasına yol açmıştır. Özellikle sosyal güvenlik sisteminde aktif/pasif dengesi, yani çalışan kaç kişinin bir emekliyi finanse ettiğini gösteren oran bu noktada son derece önemli olup bu oran, aynı zamanda sistemden sağlanan hizmetlerin kalitesini de belirleyen bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Aktif/pasif dengesinde bu oranın ideali **dört çalışanın, bir emekliyi** finanse etmesidir. Yani dört çalışanın sosyal güvenlik sisteminde ödediği primlerle, bir emeklinin maaşının ödenebilmesidir. Türkiye'de 2013 yılı itibarıyla 1.9 çalışan bir emekliyi finanse etmekte olup bu durum, vergi takozundaki ağırlığın büyüklüğünü göstermesi açısından da son derece önemlidir. O halde aktif-pasif oranı hesaplamalarında kullanılan parametreler, kişilerin çalışma hayatında daha uzun süre kalmasını teşvik edecek şekilde düzenlenmelidir. Ayrıca kayıt dışı istihdamla mücadele ve istihdamın artırılmasına ilişkin teşviklerin etkin şekilde uygulanması gereklidir. Neticede işsizlik oranının azalması, hem aktif sigortalı sayısındaki artışı hemde sosyal güvenlik sistemindeki aktif/pasif oranındaki iyileşmeyi beraberinde getirecektir (Bülbül, 2014; ESS, 2002; Sosyal Güvenlik Kurumu, 2014).

Öte yandan ücret gelirlerinin vergilendirilmesinde tezat teşkil eden konulardan bir diğeri ise işçi ve memur aylıkları olmaktadır. İşçinin elde ettiği ücret gelirlerin neredeyse tamamı vergilendirilirken, memurların elde ettikleri gelirlerin değişik isim ve adlarda vergileme dışı bırakılması ise yine manidardır. Ayrıca kişinin kendisini ve ailesini geçindirecek kadar asgari bir gelirin vergi dışı bırakılmasını hedefleyen asgari geçim indirimi uygulamasının komik bir uygulama olduğu yine çok açıktır. 2014 yılında uygulanacak olan asgari geçim indirimi, bekar bir çalışan için 80,33 TL indirim tutarı olarak tespit edilirken, evli ve eşin geliri olmayan bir çalışan için 96,39 TL olarak hesaplanmaktadır. Sonuç adına Türkiye’de gelir vergisinin önemli bir kısmı hala ücretlilerden tahsil eden gelir vergilerinden oluşmaktadır. Serbest meslek ve ticari kazanç elde edenlerin büyük bir kısmı ise hala mükellef kapsamına alınamadığı gibi vergilemeye tabi tutulmaları da mümkün olamamaktadır.

VI. Sonuç

Genel olarak gelişmiş ülkelerde vergi takozundaki ağırlığın, ülkelerin sosyal devlet anlayışının bir yansıması olarak, daha kaliteli hizmet sunumunun bir gereği şeklinde ortaya çıktığı söylenebilmektedir. Buna karşın gelişmekte olan ülkelerde ise vergi takozundaki artışlar, daha çok geçmiş dönemlerde oluşan sosyal güvenlik açıklarının, geçmiş nesilden gelecek nesile bir aktarımı ya da kısıtı olarak ifade edilebilir.

OECD’ nin *Taxing Wages (2014)* adlı çalışmasında tanımlandığı üzere vergi takozu, işgücü başına devlete ödenen vergiler ile sosyal güvenlik katkılarının toplamını ifade etmektedir. Amerika, Kanada ve İsviçre gibi gelişmiş ülkelerde vergi takozu OECD ortalamasının altında kalırken, bu ülkelerde emeğe konulan mali yükümlülüklerin nispeten düşük olduğu görülmektedir. Almanya’da ise ücretlerden gerçekleştirilen kesintilerin yüksekliği, Belçika’yla birlikte liderliğini korumaktadır. Tarım ekonomisinin öne çıktığı, Yeni Zelanda ve Şili gibi ülkelerde ise vergi takozu önemli ölçüde düşük düzeyde gerçekleşmiştir.

Vergi ve primlerindeki artışlar ekonomik açıdan olumsuz sonuçlar doğururken, kayıt dışı istihdamı arttırmakta, *vergi takozu*, çalışma yaşamında ciddi bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan söz konusu katkıların tahsili, sosyal güvenlik sisteminin varlığı ve sürdürülebilirliğin devamı açısından yaşamsal öneme sahiptir. Dolayısıyla ortaya çıkan bu ikilemin etkin şekilde yönetilmesi son derece önemlidir. Bununla birlikte planlamadan yoksun, sistemin açıklarını kapamaya yönelik ağır vergi ve sosyal güvenlik primleri, ekonomik kalkınmayı engelleyebildiği gibi kaçak istihdamı olağan hale getirmekte, ekonomide kıt kaynakların etkin şekilde kullanımı da engellenmektedir.

Konu ülkemiz uygulamaları açısından değerlendirildiğinde, Türkiye’de toplam vergi yükünün, 34 OECD ülkesi içerisinde, yüzde 38,6’lık bir oranla 16’ncı sırada yer aldığı görülmektedir. Daha doğru bir ifadeyle çalışanların ücret ödemelerinin üçte birinden fazlası kesintiye uğratılmakta ve bu şekilde ücretli kesimlerin satın alma gücü törpülenmektedir. Diğer bir ifadeyle Türkiye’de emeğe konan vergi yükünün, OECD ortalamasının 3 puan üzerinde seyrettiği anlaşılmaktadır. Bekar olmanın cezalandırma biçimi olduğu ülkemiz uygulamalarında, bekar ücret geliri elde edenler, ortalama vergi takozu bakımından en yüksek ilerlemenin gerçekleştiği ülke konumundadır. Vergi yükünün adaletli dağıtılması gerekirken ücret gelirlerinin vergilendirilmesinde prim ve vergi uygulamalarında karşılaşılan olumsuzluklar bir yandan satın alma gücünü azaltırken diğer yandan da işverenlerin istihdam yeteneklerini kısıtlayan bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, işçilerin gelirlerinin tamamı vergilemeye tabi tutulurken, üst vergi dilimlerine kavuşmaları daha kolay olmakta ve dolayısıyla memurlara oranla daha fazla vergi ödemektedirler. Buna karşın memurların özel hizmet tazminatı, makam tazminatı, görev (temsil) tazminatı, aile yardımı, çocuk yardımı gibi çeşitli adlar altında elde ettikleri ücret gelirleri ise vergilendirmede, doğrudan doğruya vergi dışı bırakılmakta ve daha baştan itibaren emek kazançlarının vergilendirilmesinde adaletsiz bir yapının ortaya çıktığı görülmektedir. Sık sık asgari ücretin vergi dışı tutulacağına yönelik kamuoyunda var olan beklentiler ise siyasi argümanda dile getirilmesine rağmen bir türlü hayata geçirilememektedir. Hatta vergi dışı bırakma bir yana asgari ücret üzerinden alınan vergi oranları siyasetin insafına kalmış bir şekilde artarak uygulanmaya devam etmektedir. Türkiye’de ücretlilerin en yüksek vergi yükünü taşıyan kesim olduğu dikkate alındığında, ayrıca dolaylı vergilerin payı hesaplamaya dahil edildiğinde, vergi adaletinden bahsetmenin ne denli güç olduğu anlaşılmaktadır.

Dolayısıyla istihdam üzerindeki vergi oranlarının ekonomik istikrarı sağlayacak şekilde, vergi tabanını genişletecek tarzda dizayn edilmesi gerekmektedir. Bu durum öncelikle istihdam üzerindeki vergiler ile sosyal güvenlik katkılarının, ülke gerçeklerini göz ardı etmeksizin, sistemin adil işleyişine ve malî açıdan sürdürülebilirliğine zarar vermeyecek şekilde azaltılmasını gerekli kılmaktadır. Kayıt dışı istihdamı engelleyecek tarzda düzenlemelerin etkin şekilde oluşturulması, mevcut sosyal güvenlik sistemlerinin toplumsal gerçeklerle bağdaşan etkin denetim mekanizmalarına sahip olması ise son derece önemlidir. Kamu maliyesini tehdit eden prim yapılandırmalarının ise dikkatle ele alınması ve hükümetlerin elinde popülist politika araçlarından biri olarak kullanımının önüne geçilmesi gereklidir.

Kaynakça

- Backhaus, J. G. (2004). *Handbook of Public Finance*, Springer Science & Business Media.
- Barsch, Sven-E. (2012). *Taxation of Hybrid Financial Instruments and the Remuneration Derived There from in an International and Cross-border Context*, by Springer.
- Bealey, F. (1999). *The Blackwell Dictionary of Political Science*, Blackwell Publishing.
- Bishop, M. (2004). *Economics*, Published by Profile Books Ltd.
- Briscoe, S., & Fuller, J. (2007). *Harriman's Financial Dictionary*, by Harriman House Ltd.
- Bülbül, O. G. (2014). 50'sinden sonra çalışanlar artıyor, *Akşam*, 24 Haziran.
- Collin, P. H. (2003). *Dictionary of Economics*, First published, Great Britain.
- Ercan, M. (2007). İstihdamda Vergi Yükü, *Muhasebe, Mevzuat, Yorum*.
- ESS. (2002). *Extension of Social Security*, ILO, First published.
- Edizdoğan, N., Çetinkaya, Ö., & Gümüş, Erhan. (2012). *Kamu Maliyesi*, Ekin Yayınevi.
- Eurostat.(2014). *The Statistical Office of the European Union*.<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
- Expatica. (2014). *International Community's Online Home Away From Home*.
- Fine, B. (2010). *Theories of Social Capital*, First published, by Pluto Press.
- Giehle, S. (2014). *Facts About Germany: Social Security*, by Society.
- Gruber, J. (2010). *Public Finance and Public Policy*, Worth Publishers, First printing.
- Harris, Pe. (2006). *Income Tax in Common Law Jurisdictions*, Cambridge University Press.
- Hyman, D.N. (2011). *Public Finance: A Contemporary Application of Theory to Policy*, South-Western, Cengage Learning.
- Kocaman, B. (2003). *Finansal Piyasalar*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Maliye Bakanlığı. (2014a). *Merkezi Yönetim Mali İstatistikleri Bülteni*, Muhasebat Genel Müdürlüğü.
- Maliye Bakanlığı. (2014b). *Gelir Vergisi Tarifesi*, Gelirler İdaresi Başkanlığı.
- Marques, C., & Utting, P. (2010). *Business, Politics and Public Policy: Implications for Inclusive Development*, by UNRISD.
- McGee, R.W. (2012). *The Ethics of Tax Evasion: Perspectives in Theory and Practice*, Springer Science Business Media.
- Melville, A. (2010). *Taxation: Finance Act 2009*, by Pearson Education Limited.
- Nar, M. (2013). *Kamu Ekonomisi, Ekonomik Etkinlik ve Vergileme*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- OECD. (2013). *Economic Outlook*, by OECD Publishing.
- OECD. (2014). *Taxing Wages*, by OECD Publishing.
- Pinera, J. (2010). *Strengthening Those Who Work*, by Cato Institute.
- Öz, S. (2006). *Gelir Vergisinde Vergiyi Doğuran Olay: Elde Etme*, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara.
- Richelle, I., Schön, W., & Traversa, E. (2013). *Allocating Taxing Powers Within the European Union*, Springer.

Schanz, D., & Schanz, S. (2011). *Business Taxation and Financial Decisions*, by Springer.

Sosyal Güvenlik Kurumu. (2014). *Performans Programı*, Strateji Geliştirme Başkanlığı.

Ulbrich, H.H. (2011). *Public Finance in Theory and Practice*, by Taylor & Francis.

Walter, A., & Sen, G. (2009). *Analyzing the Global Political Economy*, Princeton University Press.

Extended English Abstract

The most important and oldest resources used by states to meet the common needs of the people living in the community are taxes. In today's modern state approach, states need to have primarily tax revenues for fulfilling the public services as needed. The economic power and ability of taxpayers is the main determinant to determine how much tax will be received from them. While the taxes paid are creating a burden on the shoulders of legal entities and taxpayers, the ratio of tax paid against income is the main factor used to determine the individual tax burden. In the determination of total tax burden regarding the entire economy, the ratio of tax revenues against GNP is the subject to the calculations. On the other hand, the tax burden created by the taxes on the wage revenues and shoulders of the employees is referred to tax wedge in terminology. The tax wedge is the sum of tax paid to the government for each employee and social security contributions, and the concept in question is felt in different weights at the level of countries. The negativities such as taxation challenges due to globalization, the problems experienced while applying the taxation method that obligates to receive less from one who earns less, and receive much from one who earns more, lead nation states to receive tax revenues from areas (labor and land), where the tax burden can be easily applied. This causes tax wedge to be increased more and more compared to the previous periods. As a result, although the fair and equitable distribution of the tax burden takes place in the Constitution, the justice in taxation is achieved as the legality and justice achieved in laws from ancient Greece up to date.

More clearly, the principle of equality and fairness in taxation has remained as far as it is stated in the law, but its legality is not considered. Especially in today's understanding of taxation, unjust structures emerged parallel to the changing conditions began to be felt in every aspect. For example, injustice, even on the taxation of wages has maintained its presence. The taxation differences between employees working with minimum wage, workers and civil servants and presence of the mechanisms such as different rates of exemptions, exceptions and reductions is one of the important reasons that cause the tax wedge to differ from country to country. Thus, the current study aims to analyze the concept of tax wedge in accordance with the OECD report of 2014, and also aimed to evaluate the tax burden on wage revenues using the data received from 34 OECD countries.

In general, it can be said that the increased tax wedge in developed countries has emerged as a requirement of delivering a higher quality service and the reflection of the social state approach. On the other hand, increases in the tax wedge can be expressed as social security deficits transferred from past generations to future generations.

As it is defined in a study named "Tax Burden of the OECD-2014", the tax wedge is the sum of tax paid to the government for each employee and social security contributions. The tax wedge is below the OECD average in developed countries such as America, Canada and Switzerland; in fact the financial obligations imposed on labor appear to be relatively lower in these countries. In Germany and Belgium, the amount of deductions from wages is still in the leading position

compared to other countries. The tax wedge is significantly lower in countries depending on agricultural economy such as New Zealand and Chile.

While the increases in taxes and premiums create negative effects in terms of employment, unregistered employment increases; and at this point, the tax wedge is seen as a serious obstacle in the working life. On the other hand, since the collection of contributions mentioned is vital in terms of ensuring the sustainability and existence of the social security system, it is extremely important to balance the emerging dilemma effectively. However, the heavy taxes and social security premiums collected to close the current deficit of the system can significantly prevent the new investments and make unregistered employment ordinary. In this way, the efficient use of scarce resources in the economy will be prevented as well.

Turkey is in the 16th place with a rate of 38.6 in 34 OECD countries in terms of total tax burden, and more than one-third of the wage revenues are cut by the government. Therefore, the purchasing power is being reduced. In other words, the tax burden on labor in Turkey is 3 points above the OECD average. Since Turkey has practices as punishment for single employees, it has the highest progression in terms of the tax wedge. Normally, equitable distribution of the tax burden should be ensured, but the negativity encountered in premiums and tax practices during the taxation of income reduces the purchasing power of the people and emerges as a problem limiting the employment ability of the employers. In addition, since whole wage revenues of the workers are subjected to taxation, it is easy for them to reach the upper tax brackets and they pay more tax than the government employees (officials). In contrast, an unjust taxation structure was established from the beginning by excluding the elements provided for government officials such as special duty pay, authority compensation, duties (representation) benefits, family allowances, income support from taxation. Although there are expectations in public regarding the minimum wage to be tax-exempt, it has become no more than a political argument. Despite these expectations, the tax rates applied to the minimum wage is on the hands of the politicians and they are increasing day by day. In Turkey, considering that the highest tax burden is on the shoulders of the salary earners, it is not possible to talk about tax fairness since the share of indirect taxes is evaluated at other point.

Therefore, it is required to design tax rates on employment as to ensure economic stability and in a manner to broaden the tax base. It is necessary to reduce the tax burden on employment and social security contributions by considering the realities of the country without giving any harm to the fair functioning of the system and financial sustainability. It is also very important to create effective regulations in a manner that prevents the unregistered employment and effective control mechanism equipped with realities for current social security systems. It is also essential to consider the premium restructurings that threaten the public finances and prevent them to be used as a populist political tool in the hands of the governments.